

Koos van Zomeren. *Meisje in het veen*. De Arbeiderspers

Koos van Zomeren heeft iets met dode meisjes. In zijn roman *Sterke water* (1987) verzint een van de hoofdpersonen dat hij een jonge Zwitserse toeriste heeft vermoord. In *Het schip Herman Manelli* (1990) komt de hoofdpersoon een dood meisje tegen dat zelfmoord heeft gepleegd op de spoorrails, maar veel belangrijker is zijn psychotische dochter, die op achttienjarige leeftijd spoorloos is verdwenen. In Van Zomerens nieuwe roman *Meisje in het veen*, de eerste sinds 1990, vindt een al wat oudere biologie-leraar het lijk van een meisje in het veen.

Wat hebben al die dode meisjes te betekenen? In *Sterke water* lijkt de betekenis nog tamelijk willekeurig - de hoofdpersoon die de moord verzint, blijkt dat te hebben gedaan om er een roman over te kunnen schrijven. In de beide latere romans ligt dat anders. De verdwijning (en vermoedelijke dood) van dochter Katja in *Het schip Herman Manelli* ontwricht het hele leven van de hoofdpersoon; zijn huwelijk valt uiteen en hijzelf verliest langzaam maar zeker de greep op zijn bestaan. Het dode meisje symboliseert een onoverkomelijk manco, om zo te zeggen een constructiefout in het universum.

In de nieuwe roman lijkt het daar eveneens op. Tegen Willem Egge, de biologieleeraar die het meisje heeft ontdekt, zegt een politiemann: 'Ik heb niks tegen een potje filosoferen (...) Een borrel bij de hand, een paar goeie vrienden om je heen, kletsen over de zin van het leven, het hoort er allemaal bij. Maar als ik zie dat het eerste het beste varken in staat is om zo'n leuk jong ding koud te maken en als oud vuil te dumpen in een natuurgebied...dan houd voor mij alles op'.

Een dood meisje betekent een inbreuk op de natuurlijke orde. Maar in het hoofd van Willem Egge komt dat er toch wel wat ingewikkelder uit te zien. Voor een bioloog is de dood immers niet zozeer een inbreuk, als wel een 'geweldige creatieve kracht, de motor van de evolutie'. Tegen de politiemann zegt Willem: 'Voor ons is de dood altijd een aanzet tot iets nieuws'. En inderdaad, het dode meisje blijkt te fungeren als een katalysator in zijn danig in het ongereede geraakte bestaan.

Dat zij zoveel indruk op hem maakt, heeft alles van doen met zijn eigen kinderloosheid. Ook daar heeft de biologie iets over te zeggen: 'Succes werd sinds Darwin gemeten in aantallen nakomelingen. Geen jongen? Geen talent! Dat stond me weleens tegen, dat deed weleens pijn'. Het is nog zwak uitgedrukt, want de kinderloosheid heeft in feite zijn hele huwelijksleven ondermijnd. Volgens Willem wordt hem door zijn vrouw Itske verweten, 'dat ik geen goede vader was voor de kinderen die we niet hadden'.

Dat laatste slaat vooral op Willems frequente overspel, soms zelfs met meisjes die zijn dochter hadden kunnen zijn. Zelf noemt Willem zich 'gespecialiseerd in trouweloosheid'. Maar veel genot levert het hem niet op, gekweld als hij wordt door schuldgevoelens. Een wat zonderlinge man blijkt hij te zijn, die zichzelf voortdurend dwars zit. Ook komt hij erachter niet de populaire leraar te zijn geweest, waarvoor hij zich altijd had gehouden. Nota bene van een zwangere oud-leerlinge krijgt hij te horen dat men hem altijd een 'uitslover' heeft gevonden, 'eigenaardig' en zelfs 'een beetje griezelig'.

Gezien Willems reactie op het dode meisje, is dat heel aannemelijk. Zo stelt hij zich voor dat het dode meisje zijn dochter zou zijn geweest. Vervolgens ziet hij er zijn favoriete leerlinge in. En als hij de mogelijkheid overweegt dat de politie hem van de moord verdenkt, lezen we: 'Potdomme Egge, er zit opeens weer een verhaal in je leven!'

Verhalen zijn vaak bedrieglijk bij Van Zomeren. In *Sterke water* was de moord verzonnen. In een eerdere roman, *Het verhaal* (1986), heeft een oom zijn halve Indische verleden uit de duim gezogen. Willem en Itske fantaseren dat zij twee dochters hebben, Amy en Mireille. En wanneer Willem voor herstel een paar weken met vakantie gaat naar Zwitserland, verzint hij er een Amerikaans meisje dat in een kloof te pletter is gevallen - alweer een dood meisje.

Van het dode meisje in het veen herinnert Willem zich achteraf vooral haar schoonheid, en de ontroering die hem daarbij overviel. Hier begint, zou je kunnen zeggen, een ander verhaal, waarin Eros en Thanatos elkaar de hand reiken. Alleen een verhaal weet illusies te creëren, met als gevolg dat Willem zich na de scheiding van Itske zelfs 'bevrijd' voelt - alsof de dood voor hem daadwerkelijk 'een aanzet tot iets nieuws' is geweest. Biologie en literatuur lijken hier opeens een wonderlijk verbond te hebben gesloten.

Iets anders is of deze roman in het oeuvre van Koos van Zomeren een nieuw 'verhaal' betekent. Na zes jaar afwezigheid als romancier (niet als schrijver, want Van Zomeren heeft niet stil gezeten, zoals de lezers van *NRC Handelsblad* dagelijks konden merken) zou je dat toch mogen verwachten. Maar die verwachting komt niet uit. Van Zomeren heeft gewoon de draad weer opgenomen; zijn nieuwe roman ligt in het verlengde van zijn voorganger, waarin eveneens een (bijna) vijftiger zijn geestelijke verwarring mocht uitspreken.

Het verschil is wel dat we van Herman Manelli, een op dood spoor geraakt cabaretier, veel meer te weten kwamen dan van Willem Egge. *Meisje in het veen* bestrijkt slechts één dag uit diens leven, de roman blijft een schets. Alles komt dan aan op toon en stijl; zij zijn het die de hoofdpersoon, tevens verteller van de roman, karakter moeten geven. Welnu, daaraan schort het niet. Van Zomeren schrijft voortreffelijk; in de *midlife*-crisis van zijn Willem zal men zich, ondanks de ongewone omstandigheden, moeiteloos kunnen herkennen.

Tegelijkertijd geeft de herkenning ook de beperking aan van deze roman. Je leest wat je al weet, en dat geldt in nog sterkere mate voor de lezers die ook met het vroegere werk van Koos van Zomeren vertrouwd zijn.

(*de Volkskrant*, 14-6-1996)